



## Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerin Etik Karar Alma Sürecini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma (A Research About The Factors That Affect The Ethical Decision Process Of The Students Taking Accounting)

Ayça AKYATAN<sup>a</sup>

Filiz ANGAY KUTLUK<sup>b</sup>

<sup>a</sup>Dr. Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, SBE, İşletme, aycaakyatan79@gmail.com

<sup>b</sup>(Corresponding Author) Doç.Dr., Akdeniz Üniversitesi, Ayşe Sak UBYO, angay@akdeniz.edu.tr

### **Anahtar Kelimeler**

Muhasebe Etiği, Etik Karar Alma, Etik Yargı, Etik Felsefeler.

### **Jel Sınıflandırması**

M410.

### **Özet**

Çalışmamızda, Akdeniz Üniversitesi İşletme ve Maliye bölümlerinde okuyan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin etik kararlarında demografik özelliklerinin yanında, okudukları bölüm, devam ettikleri sınıf ve muhasebe etiği dersi almış olmalarının etkisi araştırılmıştır. Bulgularımıza göre, literatürde yaygın olarak kabul edilen görüşe paralel olarak, kızların etik yargıları daha güçlü, İşletme öğrencileri, Maliye bölümü öğrencilerine göre daha esnek etik değerlere ve muhasebe etiği dersi almış öğrenciler, almamış olan öğrencilere göre daha güçlü etik yargılara sahiptir. Mevcut çalışma ile literatürdeki diğer çalışmaların bulgularına bakarak, öğrencilerin muhasebe etiği dersi almalarının faydalı olacağı düşünülmektedir.

### **Keywords**

Accounting Ethics, Ethical Decisionmaking, Ethical Judgement, Ethical Philosophies.

### **Jel Classification**

M410.

### **Abstract**

In our study, we investigated whether the department, grade and having taken accounting ethics courses affect the ethical decisionmaking of first grade and fourth grade students attending Business Administration and Public Finance departments of Akdeniz University. According to our findings, which are in conformity with other studies, women have a stronger ethical judgement, business administration students have more flexible ethical values and the students that have already taken accounting ethics courses have stronger ethical values. Considering the findings of this work and other studies, we conclude that it may be helpful if the students were given accounting ethics courses.

## 1. Giriş

Etik, iyi ve kötünün, doğru ve yanlışın, erdem ve erdemsizliğin sistematik olarak incelendiği bir disiplindir. Ahlak ise bunun aksine, bir disiplinden ziyade günlük yaşamda uygulanan düşünce ve davranış kalıplarıdır. Bu anlamda etik disiplini, ahlak hakkındadır (Brinkmann, 2002: s.159; Aslan ve Kozak, 2006:s.50). Muhasebe etiğinin ise muhasebe alanındaki düşünce ve davranış kalıpları hakkında olduğu söylenebilir. Fogarty'e göre (1995) göre her meslek grubunun gerektirdiği bilgi, beceri ve kişisel özellikler muhasebe mesleğinde de gerekli olup diğer mesleklerde olduğu gibi muhasebe mesleğinde de meslek ahlakına ihtiyaç duyulmaktadır. Muhasebe mesleğini yerine getirenler de değer yargılarında çelişkiye düşme, kurallarda ve kararlarda anlaşamama ve mesleki problemler gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalabildikleri için bu problemlerini gidermede mesleğin gerektirdiği meslek ahlakı olgusu önemli rol üstlenir (Yıldız, 2010: s.160).

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin etik kararlarını hangi etik felsefelerle ilişkilendirdiklerini ve etik kararlarında demografik özelliklerinin yanında, okudukları bölüm, devam ettikleri sınıf ve muhasebe etiği dersi almış olmalarının etkisini, kurgusal senaryolar üzerinden araştırmaktır. Çalışmamızda, muhasebe mesleğinin meslek etiği boyutunun nasıl anlaşıldığı anket yoluyla araştırılmıştır. Anketimizde, literatürde yaygın olarak kullanılan Reidenbach ve Robin'in (1988) çok boyutlu ahlak ölçeğine yer verilmiştir. Araştırmada kullandığımız istatistiksel yöntemler, tutarlılık ve geçerlilik testlerini, varyans analizini ve hiyerarşik çoklu regresyon yöntemini içermektedir. Çalışmamızın ikinci bölümünde, etik konusunun kuramsal çerçevesi anlatılmış, üçüncü bölümde muhasebe etiği üzerine yapılmış ulusal ve uluslararası benzer çalışmaların sonuçları derlenmiştir. Dördüncü bölümde veri ve metodoloji açıklanmış, beşinci bölümde araştırmanın bulguları ortaya konmuştur. Sonuç kısmında ise araştırmamızın sonuçları, bu konuda yerleşmiş yaygın kanılarla karşılaştırılmak suretiyle özetlenmiştir.

## 2. Kuramsal Çerçeve

Etik davranışın oluşumunda bireysel etik oryantasyonun (bireysel ahlak felsefesi) rolü önemlidir. Etik oryantasyonun birçok boyutu vardır. Etik oryantasyon, etik karar oluşturma safhasında yararlanılan faydacılık, adalet ve dürüstlük, görev ve sorumluluklar, kültürel kabul edilme ve kişisel çıkar gibi olguları içerir (Uyar ve Özer, 2011: s.10024; akt. Jones, Massey ve Thorne, 2003, s. 45-103).

Etik teoriler genellikle birçok kaynakta teleolojik (sonuçsallık) ve deontolojik yaklaşım (haklar) şeklinde 2 başlık altında toplanmakta; teleolojik yaklaşım, egoizm ve faydacılık olarak, deontolojik yaklaşım da ahlak ve haklar ile adalet şeklinde sınıflanmaktadır. İki temel teori yanında literatürde görecelilik(rölativizm) gibi başka teorilerle de karşılaşılmaktadır (Kutlu, 2008:s.10-14).

Bireylerin yaşadıkları etik ikilemler,yine bireyler tarafından farklı etik yaklaşımlara göre tanımlanır. Örnek vermek gerekirse, batı dünyasında faydacı model yaşantıya geçirilir. Bu yaklaşıma göre, en çok sayıda insan için en faydalı olan davranış hayata geçirilmelidir(Aupperle, 2008:s.3).Ahlaki haklar yaklaşımını ele aldığımızda ise, toplumun tüm üyelerinin temel haklarına saygı duyan bir anlayışı görürüz. Bu yaklaşımda, örneğin bir şirketin çalışanlarının, bu şirketin ürettiklerini tüketenlerin ve diğer paydaşların, hatta tüm vatandaşlar olarak genellediğimiz bu bireylerin yaşama, güvenlik ve özgürlük hakları, firmanın karlılığı için ihlal edilemez (Aupperle, 2008:s.4). Adalete dayalı ahlak yaklaşımında ise haklar, ödüller ve zorlukların dürüst ve tarafsız bir biçimde dağıtılması vardır. Örneğin bir şirket yöneticisi, ikramiyeleri taraflı bir şekilde dağıtıyorsa, adalete hizmet etmiyor demektir (Aupperle, 2008:s.5).

Deontolojik etik, davranışlara rehberlik eden kural ve prensipler bütünüdür. Söz konusu kural ve prensipler, hak ve görevler sistemi üzerine temellenmişlerdir. Bu yaklaşıma göre etik bakış açısını yöneten iki prensip vardır. Her birey, temel özgürlükler sisteminde eşit hakka sahiptir ve her sosyal ve ekonomik dengesizlik bireylerin en az zararı görebilecekleri şekilde paylaştırılmalıdır(Buckley, Wiese ve Harvey, 1998:s.285). Bu oryantasyona sahip bireyler daima evrensel prensipler doğrultusunda karar verirler(Uyar ve Özer,2011:s.10024).Bir başka ifadeyle deontoloji, bir davranışın görev ya da yazılı olmayan sorumlulukları ile uyum içinde olup olmadığıdır (Cohen,Pant ve Sharp, 2001:s.323). Deontolojik etik yaklaşımını geliştiren Kant, davranış rehberi şeklinde bir değerler seti tanımlamaktan ziyade, bir davranışın etik özelliğine karar verilmesine yardımcı olacak bir süreç tasarlamıştır. Bu süreç, her bireyin daima ve her şartta etik anlamda onay vereceği bir süreçtir (Clegg, Kornberger ve Rhodes, 2007:s.108). Başka bir deyişle, etik davranış, daima, evrensel değerler ile uyum içinde olmalıdır.

Etik görelilik, tüm etik inanç ve değerlerin kişilerin kültür, din ve duygularına göre şekillenmesidir. Görelilik ekolüne göre, ahlaki karar için objektif bir temel yoktur. Bunun yerine, her kültür veya her insan kendi değerlerini oluşturur. Buna göre, bir kültürde etik olarak değerlendirilebilecek bir davranış, başka bir kültürde etik dışı olarak

değerlendirilebilir. Bu bakış açısında birey, tuzağa düşmemek için, doğru yanlış ayrımını çevreyi oluşturan topluluğun dayattığı doğru-yanlış ayrımına göre değil, objektif ve olması gereken bir biçimde yapmayı bilmelidir (Gupta,2010:s.5). Egoizm, bireyin uzun vadeli çıkarlarına hizmet eden ve birey açısından tatmin edici davranışı etik gören yaklaşımdır (Reidenbach ve Robin, 1990:s.641;Jung,2009:s.942).Bireysel karar verme süreci ise, Rest'in 4 bileşen modeli ile açıklanmıştır. Bu dört bileşen, ahlaki hassasiyet, ahlaki karar verme, ahlaki motivasyon ve ahlaki karakterdir. Bu dört bileşenden bir tanesi bile zayıf kaldığında, etik davranış zedelenmiş olur. Ahlaki hassasiyet, bir bireyin davranışlarının diğer taraflar üzerindeki etkisinin farkında olmasıdır. Ahlaki karar verme, hangi davranış kalıplarının daha adil olduğuna karar vermektir. Ahlaki motivasyon, diğer değerlere karşılık etik değerlere verilen önemle ilişkilidir. Bu bileşendeki zayıflık, bireyin kendini gerçekleştirme veya şirket menfaatlerini ön planda tutmak gibi nedenlerle etik davranıştan sapmasına neden olur. Ahlaki karakter ise, egonun gücü, metanet, ikna gücü, cesaret gibi ahlaki değerleri uygulayabilmek için gerekli olan karakter özellikleridir (Chan ve Leung, 2006:s.438,439).

### 3. Literatür Özeti

Hawkins ve Cocanougher(1972: 61), işletme öğrencilerinin diğer bölüm öğrencilerine göre etik olmayan davranışları daha çok hoş gördüklerini öne sürmüştür. Beltramini, Peterson ve Kozmetsky (1984: 197), kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre etik davranış konusunda daha duyarlı olduklarını tespit etmiştir, ancak aynı çalışmada, etik anlayışlar konusunda akademik disiplinler arasında bir fark bulunamamıştır. Lane ve Schaupp (1989, s.943) işletme ve ekonomi, sanat, eğitim, fizik, mühendislik, orman mühendisliği ve hemşirelik bölümlerinde okuyan öğrencilerle yaptıkları çalışmada işletme ve ekonomi bölümlerinde okuyan öğrencilerin diğer bölümlerde okuyan öğrencilere göre etik olmayan inançlar konusunda daha esnek olduklarını bulmuştur. Aynı çalışmada kız öğrenciler ve çalışma tecrübesi olan öğrencilerin, etik inançlar konusunda anlamlı bir farklılığa sahip olduğu belirlenmiştir. (Lane ve Schaupp, 1989:s.946). Ameen, Guffey ve McMillan(1996, s.591), muhasebe bölümünde okuyan kız ve erkek öğrencilerin etik anlayışlarındaki farklılıkları inceledikleri çalışmada, kız öğrencilerin etik konusunda daha duyarlı oldukları sonucuna varmıştır. Cohen vd. (1998a, s.206) tarafından yapılan çalışmada farklı fakültelerdeki öğrencilerin etik anlayışları araştırılmış ve serbest sanat okuyan öğrencilerin fayda-zarar temelli faydacı etik anlayışlarının cinsiyet yanlılığı gösterdiği ortaya konmuştur. Etik dışı davranışlar bir kız tarafından

gerçekleştirildiğinde,erkeğin gerçekleştirdiğinden daha fazla etik dışı olarak yorumlanmıştır.Çalışmada söz konusu durum, işletme öğrencilerinin aldıkları eğitimin cinsiyet yanlılığını elimine ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Yazarlar tarafından yapılan bir diğer çalışmada, erkekler tarafından kızların daha güçlü bir etik anlayışına sahip olmaları yolunda bir beklenti oluşturulduğu ancak kızlar açısından erkek veya kızların etik anlayışları bakımından bir fark olmadığı belirlenmiştir (Cohen vd., 1998a: s.204).Cinsiyetin etik anlayışı ile ilişkisi konusunda benzer sonuç veren bir çalışma da Keller, Smith ve Smith tarafından yapılmıştır. Çalışmada kız ve erkek öğrencilerin etik anlayışı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Aynı çalışma, iş tecrübesi olan öğrencilerin daha az egoist etik anlayışı sergilediklerini ortaya koymuştur (Keller, Smith ve Smith, 2007:s.309- 310).

Merritt (1991, s.625),işletme derecesi olan pazarlama uzmanlarının diğer fakülte mezunlarına göre daha düşük etik standartları olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada, üniversitelerin işletme bölümlerinde okuyanların kendileri bu davranışlara dahil olmasalar bile, gerçekleştiren meslektaşlarını anlayışla kabul ettikleri raporlanmıştır. McCabe,Dukerich ve Dutton (1991) tarafından hukuk fakültesi ve MBA programına girmek üzere olan öğrenciler arasında yapılan bir çalışmada, MBA programına girmek üzere olan öğrencilerin daha az etik kararlar hakkında esnek olduğu tespit edilmiştir (McCabe, Dukerich ve Dutton, 1991:s.959).Üniversitelerin birinci ve üçüncü sınıfına devam eden öğrencilerle ve MBA öğrencileri için yapılan başka bir çalışmada erkekler etik anlayış konusunda daha faydacı, geçici (tentative) ve nötr bir tavır sergilemekte iken kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha net etik pozisyon sergilemişlerdir. Üniversite öğrencilerinin MBA öğrencilerine göre adalet konusunda daha duyarlı oldukları belirlenmiştir (Borkowski ve Ugras, 1992: s.961).

Lane ve Schaupp'un (1989)üniversite öğrencileriyle yaptığı yukarıda belirtilen çalışmada, yaş ve not ortalaması açısından etik anlayış konusunda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır (s.945). Yine üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilen bir çalışmada, not ortalaması düşük öğrencilerin yüksek öğrencilere göre etik olmayan davranışlara daha meyilli oldukları sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada, özsaygı puanları daha yüksek olan öğrencilerle daha düşük olan öğrenciler arasında etik anlayış açısından anlamlı bir fark bulunamazken kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre etik davranışa daha yatkın olduğu sonucu ortaya konmuştur (Buckley, Wiese ve Harvey, 1998:s.288).

Profesyonel etiği geliştirmenin uzun vadeli çözümlerinden birisi, üniversite öğrencilerini bu konuda eğitmektir (Davis ve Welton, 1991: s.451). Öğrencilerin aldığı akademik eğitimin etik anlayışlarında anlamlı farklar yarattığı, literatürde tespit edilmiştir (Ford ve Richardson, 1994: s.210; Çakar ve Arbak, 2008: s.3). Chan ve Leung (2006; s.436,450) tarafından yapılan bir çalışmada, muhasebe eğitimini örgün eğitim kurumundan alan öğrencilerin dışarıdan alan öğrencilerine göre etik konusunu daha iyi tanıdıkları anlaşılmıştır, ancak literatürdeki genel kanının aksine kız ve erkekler arasında etik anlayışı konusunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. Aynı çalışmada, muhasebe etiği konusunda bilgilendirmenin, öğrencinin etik hassasiyetinin gelişmesine katkı yapacağı belirtilmiştir (Chan ve Leung, 2006: s.436). Benzer şekilde literatürde, muhasebe eğitiminin sosyal sorumluluk farkındalığını arttırdığı belirtilmiştir (Gray, Bebbington ve McPhail, 2006: s.66; Abdul Rahman, 2003: s.15).

Vitell ve Festervand (1987, s.111) 118 adet yöneticiyle yaptıkları anket çalışmasında iş etiği ve uygulamalarını incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre, yöneticilerin şirket dışındaki paydaşlarla münasebetinde, şirket içi paydaşlarla olan münasebetinden daha fazla etik ikilem ortaya çıkmaktadır. Shaub ve Finn (1993), 6 büyük denetim firmasında çalışan 207 adet denetçi ile yaptıkları çalışmada görelilik anlayışına sahip denetçilerin bir denetim senaryosundaki etik sorunları daha az kavradıkları, firmaya ve mesleklerine daha az bağlı oldukları sonucuna varmışlardır. Aynı çalışmada, idealizmle mesleki bağlılık arasında yüksek bir ilişki bulunmasına rağmen idealizmle etik hassasiyet arasında daha az ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda, organizasyona bağlılık ile etik hassasiyet arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Shaub ve Finn, 1993, s.145). Başka bir çalışmada, öğrenciler kendilerini çalışan veya müdür olarak farzetmeleri sonucu verdikleri cevaplarda etik anlayışları konusunda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır (Kaynama, King ve Smith, 1996: s.586). Öğrencilerin kendilerini çalışan farzederek verdikleri cevaplar, yönetici farzederek verdikleri cevaplardan daha az etik unsurları içermektedir. Kanada'daki üniversite öğrencileri ve muhasebe firmalarında çalışan muhasebecilerin etik anlayışlarını ölçen bir çalışmada yine kızların etik konusunda daha duyarlı olduğu tespit edilmiştir (Cohen, Pant ve Sharp, 2001: s.329). Çalışmada birinci sınıf öğrencileri, son sınıf öğrenciler ve profesyonel muhasebeciler arasında etik oryantasyon açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak profesyonel muhasebeciler faydacı oryantasyona önem vermişlerdir (Cohen vd., 2001: s.330). Japonya'da üniversite öğrencileriyle

gerçekleştirilen bir çalışmada ise,adalet ve görelilik etiği yaklaşımları, öğrencilerin etik karar yargılarında etken olan yaklaşımlardır (Jung, 2009: s.948).

Deontolojik etik ve faydacı yaklaşım son iki yüzyılın vazgeçilmeyen iş ahlakı yaklaşımlarındandır (Çakar ve Arbak, 2008:s.4). Faydacılık yaklaşımı ve Kant'ın deontolojik bakış açısını birleştiren geleneksel model; fayda, haklar ve adalet oryantasyonlarını içeren yeni modele göre iş ahlakında daha çok yer bulmaktadır (Brady ve Dunn, 1995: s.385; Çakar ve Arbak, 2008: s.1).Cruz, Shafer ve Srawser (2000:s.223) tarafından vergi uzmanlarıyla gerçekleştirilen çalışmada da benzer şekilde adalet ve faydacılık yaklaşımları diğer etik yaklaşımlara göre baskındır.

#### **4. Veri ve Metodoloji**

İşletme ve Maliye bölümlerinin 1. ve 4. sınıflarına kayıtlı 360 öğrenci olup anketlerin geri dönüş oranı %43'tür.Çalışma, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye ve İşletme bölümü 1. ve 4. Sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Kolayda örnekleme yolu izlenen çalışmada 155 adet anket cevaplandırılmış bunlardan 1 tanesinde ölçek cevapsız bırakıldığından ve kalan 154 adet anket verisi ile çalışma gerçekleştirilmiştir. 1. ve 4. Sınıf öğrencilerinin seçilmesinin nedeni, öğrencilerin Muhasebe dersiyle önce 1. sınıfta karşılaşmaları, son sınıfta ise çeşitli Muhasebe dersleri almış olup Muhasebe Etiği ile ilgili belli bir bilinç geliştirmiş olacakları düşünüldüğünden iki grup arasında karşılaştırma yapmaktır. Söz konusu bölümlerde çalışmanın gerçekleştirilmesinin nedeni, öğrencilerin bir kısmının muhasebe etiği dersi almış olmalarıdır.

Çalışmanın amacı, muhasebe dersi alan öğrencilerin etik karar verme süreçlerinde, etkili olan çok yönlü faktörleri ahlaki yaklaşımlarla ilişkilendirerek incelemektir.

Çalışmamızda toplam 15 adet soru sorulmuştur. İlk 12 soru, 5 etik felsefeyi temsil etmektedir. Bunlar adalet, görelilik, egoizm, faydacılık ve deontolojidir. Felsefeleri kuramsal çerçeve bölümünde açıklamış olsak da birer cümle ile vurgularsak: Adalet etiği haklar, ödüller ve zorlukların dürüst ve tarafsız bir biçimde dağıtılması ile ilgili adaleti belirtmektedir. Görelilik felsefesinin altında yatan, herkes için her yerde uygun evrensel etik değerlerin olmadığı, aksine etik kuralların kültürden kültüre değişiklik gösterebileceğidir. Egoizm, bireylerin uzun vadeli çıkarlarını koruyan davranışları haklı gören bir etik felsefedir. Faydacılık felsefesi, insan davranışının iyinin kötüye oranını mümkün olduğunca maksimize etmesi gerektiğine vurgu yapar. Deontoloji ise, bireylerin diğerlerinin iddialarını çürütecek(eski hali 'tatmin edecek') yönde davranış sergilemeleri gerektiğidir. Çalışmada kullanılan ölçek,Reidenbach ve Robin (1988) tarafından

geliştirilmiştir. Ölçek, Reidenbach ve Robin (1990, s.643) ve Floryvd., (1992, s.289) tarafından adalet etiği, görecelilik etiği ve deontolojiyi temsil eden 8 soruya, Cohenvd.(1993, s.20 ve 2001, s.333) tarafından beş etik felsefeyi de temsil eden sırasıyla 15 ve 13 soruya, Cruzvd.(2000,s.241) tarafından 13 soruya; Cohenvd. (1998b), Shawver ve Sennetti (2008,s.677) ile Jung (2009, s.945) tarafından 12 soruya indirgenmiş olarak kullanılan çok boyutlu etik karar verme için kullanılmaktadır. Ho benzer şekilde, beş etik felsefeyi temsil ettiği düşünülen ölçekte 12 soru kullanmıştır (Ho, 2007,s.241). Floryvd. (1992), Cohenvd.(1993, 1998b) ve Cruzvd. (2000)'nin çalışmalarındaki senaryolar muhasebe uygulamaları ile ilgilidir. Ölçekte bu 12 soru haricinde, beş etik felsefeyi temsil etmekten ziyade katılımcının etik davranış niyetini ve etik yargısını ölçen 3 soru daha vardır. Floryvd., (1992) ve Reidenbach ve Robin(1990) hariç olmak üzere, yukarıda belirtilen çalışmalarda kullanılmış olan ölçeklerde, söz konusu üç soru da mevcuttur. Ölçek, 7'li Likert ölçeğidir ve bu nedenle tüm sorularda 1-7 arasında puanlama yapılmıştır. Cevap puanlarının yüksek olması, katılımcıların etik karar verme özelliğinin kuvvetli olması anlamına gelmektedir. Yukarıda bahsedilen çalışmalardan esinlenerek kullanılan senaryolar ve ölçek, sırasıyla Ek 1 ve Ek 2 de sunulmuştur. Çalışmamızdaki senaryolar, çeşitli tez ve makale çalışmalarında kullanılmış olan senaryolardır. (Ho, 2007:s.242-243; Palau, 2006:s.128; Shawver ve Sennetti, 2009:s.675; Ampofo, 2004:s.162; Dahlin, 2000:s.126).

Çalışmanın güvenilirliği iç tutarlılık testi ile geçerliliği ise doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir.

#### **4.2 Çalışmanın Hipotezleri**

Çalışmada 7 hipotez mevcuttur.

H<sub>1</sub>: Etik felsefeler, tüm senaryolarda temsil edilmektedir.

H<sub>2</sub>: Anket sorularına verilen cevaplar, senaryodan senaryoya farklılık göstermektedir.

H<sub>3</sub>: Kız ve erkek öğrencilerin anket sorularına verdikleri cevapların ortalamaları birbirinden farklıdır.

H<sub>4</sub>: İşletme ve maliye bölümünde okuyan öğrencilerin anket sorularına verdikleri cevapların ortalamaları birbirinden farklıdır.

H<sub>5</sub>: Muhasebe etiği dersi alan ve almayan öğrencilerin anket sorularına verdikleri cevapların ortalamaları birbirinden farklıdır.

H<sub>6</sub>: 1. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerinin anket sorularına verdikleri cevapların ortalamaları birbirinden farklıdır.



H<sub>7</sub>: Öğrencilerin demografik özellikleri dikkate alındığında, etik felsefeler öğrencilerin etik yargılarını etkilemektedir.

H<sub>1</sub> in testi için, ölçekte yer alan 5 etik felsefeyi temsil eden 12 soruya doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış ve 5 etik felsefenin 5 boyutta toplandığı doğrulanmıştır. Daha sonra boyutların iç tutarlılık testi gerçekleştirilmiştir. H<sub>2</sub> hipotezinin testi için tek yönlü ANOVA ve Scheffe testleri uygulanmıştır. ANOVA (varyans analizi), tek bir bağımsız değişkene ilişkin iki ve daha fazla grubun bağımlı bir değişkene göre ortalamalarının karşılaştırılarak, ortalamalar arasındaki farkın belirli bir güven düzeyinde anlamlı olup olmadığını test etmek için kullanılan istatistiksel bir tekniktir (Ural ve Kılıç: s. 185). Scheffe testi ise ortalamalar arasındaki farkı kıyaslamak için kullanılan bir tür F testidir. Ortalamalar arasındaki farkı kıyaslamak için H<sub>3</sub> ve sonraki 3 hipotezin(H<sub>4</sub>-H<sub>6</sub>) testi için tek yönlü ANOVA, son hipotezin(H<sub>7</sub>) testi için hiyerarşik çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

Benzer metodoloji, Jung (2009) ve Ho (2007) tarafından uygulanmıştır. Jung (2009, s.944), çalışmasında söz konusu ölçeği dikkate alınarak faktör ve güvenilirlik analizi kullanılmıştır. Çalışmada, güvenilirlik analizi sonucunda egoizm boyutunu temsil eden sorular elenmiş ve sorular 4 faktör altında toplamıştır.

## 5. Bulgular

Katılımcıların demografik özellikleri ile diğer analizlerin sonuçları, tablolar halinde sunulmuştur. Demografik özellikler Tablo 1’de verilmiştir. Katılımcıların %54 ü işletme, %46’sı maliye bölümünde okumaktadır. Bu açıdan dengeli bir dağılım vardır. Kız ve erkek öğrencilerin sayısı birbirine yakın değildir. Öğrencilerin %59’u, 20-23 yaş aralığındadır. Öğrencilerin %32’si, muhasebe etiği dersi almıştır.

**Tablo 1:** Demografik Özellikler

		n	%
Bölüm	<i>İşletme</i>	83	54%
	<i>Maliye</i>	71	46%
Sınıf	<i>1. sınıf</i>	82	53%
	<i>4. sınıf</i>	60	39%
	<i>Eksik</i>	12	8%
Cinsiyet	<i>Kız</i>	90	58%
	<i>Erkek</i>	57	37%
	<i>Eksik</i>	7	5%
Yaş	<i>&lt;18</i>	1	1%
	<i>18-19</i>	32	21%
	<i>20-21</i>	54	35%
	<i>22-23</i>	37	24%
	<i>&gt;23</i>	30	19%
Üniversitede kaçınıcı yılınız?	<i>1. yıl</i>	35	23%
	<i>2. yıl</i>	47	31%
	<i>3.yıl</i>	4	3%
	<i>4. yıl</i>	13	8%
	<i>5. yıl</i>	48	31%
	<i>5 yıl +</i>	6	4%
	<i>Eksik</i>	1	1%
Hayatınızın büyük kısmını hangi yerleşim biriminde geçirdiniz?	<i>Köy</i>	21	14%
	<i>İlçe</i>	34	22%
	<i>Şehir</i>	55	36%
	<i>Büyükşehir</i>	44	29%
Bitirdiğiniz lise	<i>Düz lise</i>	111	72%
	<i>Anadolu Lisesi</i>	38	25%
	<i>Özel Kolej</i>	2	1%
	<i>Meslek / Ticaret Lisesi</i>	2	1%
	<i>Eksik</i>	1	1%
Derslerinizde daha önce muhasebe etiğinden bahsedildi mi?	<i>Evet</i>	49	32%
	<i>Hayır</i>	100	65%
	<i>Eksik</i>	5	3%

Boyutların iç tutarlığına baktığımızda (Tablo 2), senaryoların tamamı için Cronbach alpha değerleri 0,74 ile 0,95 arasında değişmektedir. Soruların toplam tutarlılığı da her senaryo için 0,80 değerinin üzerindedir. Ölçekte bulunan soruların tamamı ile faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

**Tablo 2:** Boyutların İç Tutarlılıkları

Boyut	Senaryo 1	Senaryo 2	Senaryo 3
1	0.858	0.913	0.953
2	0.811	0.806	0.913
3	0.835	0.834	0.846
4	0.736	0.79	0.793
5	0.743	0.772	0.854
Toplam	0.828	0.823	0.931

Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucu teorik olarak belirlenmiş olan 5 etik felsefe, çalışmamızda doğrulanmıştır (Tablo 3). Anketin ilk 3 sorusu Adalet boyutunda, sonraki 3 sorusu Görelilik boyutunda, 7. ve 8. soruları Egoizm boyutunda, 9. ve 10. Soruları Faydacılık boyutunda, 11. ve 12. soruları ise Deontoloji boyutunda temsil edilmektedir. RMSEA (Ortalama hata kareleri toplamının karekökü) değeri mükemmel uyumu gösteren %5 değerinin çok az üzerindedir. RMSEA 8% den küçük olduğundan uyum iyi olarak değerlendirilir. SRMR (Standardize edilmiş ortalama artık değerleri toplamının karekökü) ise 0.034 olarak hesaplanmıştır. Bu değer 0.05 in altında olduğunda mükemmel uyuma işaret eder (Çokluk vd, s: 315). $\chi^2$  değeri, 111.45 dir. Bu değer, gerçek ve tahmin edilen değerlerin  $p < 0.01$  düzeyinde birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. Ancak  $\chi^2$  değeri örneklem büyüklüğüne fazla duyarlı bir göstergedir. Bu nedenle çalışmalarda alternatif olarak normalize  $\chi^2$  değeri kullanılır. Bu değer,  $\chi^2$ 'nin serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilir (Hair vd., s. 655-656, 658). Çalışmamızda  $\chi^2/sd$  değeri 2.53 tür. Bu değer 3'ün altında olduğunda mükemmel uyumdan söz edilebilir (Çokluk vd., s.307). AGFI (Adapte edilmiş uyum iyiliği indeksi) 0.93, GFI (Uyum iyiliği indeksi) 0.96 ve CFI (Karşılaştırmalı uyum iyiliği indeksi) 0.98 dir. Söz konusu indekslerin 0.95'in üzerinde olması mükemmel uyuma, 0.90'ın üzerinde ise iyi uyuma işaret etmektedir (Çokluk vd., s. 312). Tablo 3 de sunulan sonuçlara göre kavramsal anlamlılık desteklenmektedir ve anket soruları öngörülen boyutlarda temsil edilebilmektedir.

**Tablo 3:** Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Uyum iyiliği göstergeleri	
RMSEA	0.058
SRMR	0.034
$\chi^2$	111.45
$\chi^2/sd$	2.53
AGFI	0.93
GFI	0.96
CFI	0.98

Tablo 4'te, 5 etik felsefenin senaryo bazında ortalama puanlar ve standart sapmalarla birlikte senaryolar arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sunulmuştur. Tablodaki gözlem sayıları (n), ortalama (M) ve standart sapma verilmiştir (SD). Varyansları eşit olan grupların ortalamalarının farklılığını test eden ANOVA'nın bu varsayımı Levene test istatistiği ile test edilmiştir. Bağımsız değişkenler senaryo, bağımlı değişkenler ölçeklere verilen cevaplar olmak üzere, kredi müdürünün arkadaşına kredi verdiği birinci senaryodaki davranış, faydacı etik felsefe açısından en etik olmayan davranış olarak görülmüştür. Şüpheli alacak karşılığının düşük gösterilmesi, görelilik felsefesi ve deontoloji açısından diğer senaryolara göre daha az etik bulunmuştur. Üçüncü senaryoda yer alan satış müdürünün siparişi erken göndermesi tüm etik felsefeler açısından 3 senaryo içinde en kabul edilebilir davranış olarak görülmüştür. Katılımcılar, arkadaşlarının üç senaryoda da daha az etik hareket edeceklerini düşünmektedirler.

**Tablo 4:** Etik felsefe, davranış niyetleri ve etik karar verme puanlarının çoklu karşılaştırma sonuçları

	Senaryo 1			Senaryo 2			Senaryo 3			F	Scheffe
	n	M	SD	n	M	SD	n	M	SD		
Adalet	149	5.63	1.61	151	5.99	1.44	148	4.66	2.15	22,651***	1, 2>3
Görelilik	148	4.35	1.79	145	5.29	1.57	146	4.37	1.93	22,119***	2>1, 3
Egoizm	147	2.94	1.87	150	3.09	2.03	147	2.89	1.93	0.447	
Faydacılık	147	4.31	1.78	149	4.15	1.86	145	3.64	1.92	5,277**	1>3
Deontoloji	146	4.61	1.87	150	4.77	1.81	149	4.17	2.02	4,039*	2>3
Davranış Niyeti (Kendi)	154	4.84	2.06	152	5.14	2.18	151	4.17	2.3	7,944***	1, 2>3
Davranış Niyeti (Arkadaş)	154	4.06	1.84	152	4.64	2.05	151	3.86	2.04	6,34**	2>1, 3
Etik yargı	154	5.46	1.91	152	6.01	1.62	151	4.83	2.17	14,577***	2 > 1> 3

\*\*\*p<0.001 \*\*p<0.01 \*p<0.05

Kız ve erkek öğrencilerin anket sorularına verdikleri cevaplar arasında anlamlı fark olup olmadığı araştırılmış ve ANOVA testi ile H<sub>3</sub> test edilmiştir. Sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur. Tabloda ortalama puan, standart sapma ve F değerleri sunulmuştur. Varyansların homojenliği kriteri sağlanmayan analiz sonuçları sunulmamıştır. Etik felsefelerin yansıtıldığı ifadelerin ortalama puanlarına bakıldığında, kız ve erkek öğrencilerin cevapları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Egoizm felsefesine ilişkin olan "Kişinin menfaatini destekler" ve "Kişi için kişisel tatmin sağlar" ifadeleri Senaryo 1 ve Senaryo 2 için erkekler tarafından daha az etik bulunmuştur. İkinci senaryoda bahsedilen Şüpheli alacakların düşük gösterilmesi ve üçüncü senaryoda Satış müdürünün bonus alabilmek için siparişleri erken göndermesi gibi davranışları kız öğrencilerin gerçekleştirme ihtimali, erkek öğrencilere göre daha düşük bulunmuştur. kız öğrenciler erkek öğrencilere kıyasla, Senaryo 1'de sözü edilen Kredi müdürünün arkadaşına kredi çıkarması davranışının, daha az adil olduğunu düşünmektedirler. Senaryo 3'teki davranış, yine kız öğrenciler tarafından erkek öğrencilere göre dürüstlük ve ahlaki doğruluk açısından daha az etik bulunmuştur. Son ifadenin değerlendirme sonucuna bakıldığında, Birinci ve üçüncü senaryolarda bahsedilen davranışların kız öğrenciler tarafından daha az etik bulunduğu görülmektedir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre etik anlayışlarının daha kuvvetli olduğu görüşü diğer çalışmalarla da desteklenmektedir (Peterson ve Kozmetsky, 1984; Lane ve Schaupp, 1989).

**Tablo 5:** Kız ve erkek öğrencilerin verdikleri cevaplara ilişkin ANOVA testi sonuçları

	Senaryo 1			Senaryo 2			Senaryo 3		
	Kız	Erkek	F	Kız	Erkek	F	Kız	Erkek	F
Adil	6,00 (1,65)	5,3 (1,8)	5,812*	6,12 (1,54)	5,75 (1,7)	1,84	4,78 (2,41)	4 (2,18)	3,82
Dürüst	5,87 (1,83)	5,36 (1,8)	2,68	6,24 (1,43)	5,84 (1,5)	2,56	5 (2,25)	4,18 (2,21)	4,56*
Ahlaki olarak doğru	5,48 (1,91)	5,16 (1,90)	0,96	6,22 (1,43)	5,28 (1,82)	-	5,14 (2,16)	4,36 (1,98)	4,76*
Kültürel olarak kabul edilebilir	4,44 (2,15)	4,51 (1,96)	0,04	5,48 (1,79)	5,26 (1,81)	0,483	4,65 (2,14)	4,18 (1,98)	1,68
Ailem tarafından kabul edilebilir	4,22 (2,17)	4,45 (2,02)	0,377	5,45 (1,84)	5,41 (1,73)	0,02	4,52 (2,16)	4,34 (2,02)	0,243
Geleneksel olarak kabul edilebilir	3,93 (2,23)	4,28 (1,96)	0,927	5,02 (1,94)	4,96 (1,93)	0,032	4,14 (2,1)	4,05 (2,05)	0,058
Kişinin menfaatini destekler	2,57 (2,1)	3,29 (1,93)	4,24*	2,68 (2,14)	3,54 (2,25)	5,257*	2,55 (2,00)	2,95 (2,04)	1,282
Kişisel tatmin sağlar	2,61 (1,9)	3,53 (1,87)	7,98**	2,48 (1,9)	3,7 (2,04)	13,366***	2,85 (2,14)	3,16 (2,00)	0,757
En fazla faydayı sağlar	4,15 (2,04)	4,36 (1,95)	0,401	4,14 (2,14)	4,12 (1,92)	0,004	3,61 (2,15)	3,62 (1,94)	0,000
Faydayı maksimize/zararı minimize eder	4,38 (2,05)	4,51 (1,72)	0,144	4,00 (2,18)	4,32 (1,88)	0,821	3,53 (2,23)	3,71 (2,00)	0,252
Yazılı olmayan bir anlaşmayı ihlal etmez	4,69 (2,23)	4,59 (2,02)	0,062	4,81 (2,12)	4,72 (1,96)	0,076	4,01 (2,32)	3,98 (2,01)	0,006
Bir vaadi (verilmemiş bir sözü) ihlal etmez	4,47 (2,21)	4,64 (1,64)	0,243	4,78 (2,00)	4,68 (1,91)	0,080	4,24 (2,27)	4,21 (1,93)	0,007
Aynı davranışı sergiler miyim?	4,93 (2,1)	4,58 (1,96)	1,046	5,49 (2,07)	4,4 (2,23)	8,938**	4,45 (2,36)	3,56 (2,12)	5,163*
Arkadaşların aynı davranışı sergiler mi?	3,96 (1,9)	4,16 (1,7)	0,429	4,74 (2,00)	4,42 (2,11)	0,830	3,92 (2,13)	3,58 (1,84)	0,956
Etik mi?	5,69 (1,89)	5,04 (1,92)	4,118*	6,17 (1,57)	5,77 (1,7)	2,087	5,12 (2,16)	4,33 (2,16)	4,612*
Toplam	67,49 (15,90)	67,91 (17,16)	0,019	74,33 (13,87)	72,04 (16,47)	0,743	62,30 (23,22)	58,24 (22,13)	0,972

\*\*\*p&lt;0.001 \*\*p&lt;0.01 \*p&lt;0.05

Analizimizde katılımcıların anket sorularına verdikleri cevapların, eğitim gördükleri bölümlere göre farklılık gösterip göstermedikleri araştırılmıştır. H<sub>4</sub> hipotezine ait ANOVA testi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur. Etik felsefelerin yansıtıldığı ifadelerin toplam puanlarına bakıldığında, öğrencilerin cevaplarının toplam puanları, okudukları bölüme göre farklılık göstermemektedir. Senaryo 2 ve 3 de bahsedilen davranışlar, İşletme öğrencileri tarafından kişinin uzun vadeli çıkarlarını yükseltmesi açısından daha az etik bulunmuş ve faydayı daha az yükselten bir davranış olarak değerlendirilmiştir. Davranışın etik olup olmaması ile ilgili son ifadeye verilen cevaplar ise yine Senaryo 1 de farklılık göstermektedir. Kredi müdürünün arkadaşına haksız yere kredi çıkarması Maliye

öğrencileri tarafından daha az etik bulunmuştur. İşletme bölümü öğrencilerinin diğer bölüm öğrencilerine göre daha esnek bir muhasebe etiği anlayışına sahip oldukları bulgusu diğer çalışmalarla da ortaya konmuştur (Ameenvd, 1996; Merritt, 1991; Lane ve Schaupp, 1989; Hawkins ve Cocanougher, 1972).

**Tablo 6:** İşletme ve maliye bölümlerinde okuyan öğrencilerin verdikleri cevaplara ilişkin ANOVA testi sonuçları

	Senaryo 1			Senaryo 2			Senaryo 3		
	İşletme	Maliye	F	İşletme	Maliye	F	İşletme	Maliye	F
Adil	5,35 (2,01)	6,2 (1,29)	-	5,58 (1,80)	6,43 (1,29)	-	4,28 (2,36)	4,71 (2,34)	1,283
Dürüst	5,47 (1,94)	5,94 (1,66)	2,577	5,70 (1,62)	6,51 (1,19)	-	4,49 (2,21)	4,96 (2,3)	1,624
Ahlaki olarak doğru	5,21 (1,94)	5,62 (1,82)	1,816	5,53 (1,71)	6,26 (1,47)	-	4,58 (2,17)	5,10 (2,06)	2,281
Kültürel olarak kabul edilebilir	4,42 (1,88)	4,64 (2,24)	0,442	5,22 (1,87)	5,62 (1,72)	1,839	4,33 (2,04)	4,60 (2,18)	0,619
Ailem tarafından kabul edilebilir	4,19 (2,08)	4,52 (2,14)	0,959	5,29 (1,77)	5,74 (1,76)	2,387	4,32 (2,02)	4,67 (2,21)	1,000
Geleneksel olarak kabul edilebilir	4,02 (2,11)	4,3 (2,17)	0,578	4,98 (1,89)	5,15 (1,96)	0,300	3,91 (2,04)	4,46 (2,13)	2,508
Kişinin menfaatini destekler	3,09 (1,99)	2,61 (2,11)	1,996	3,49 (2,19)	2,68 (2,28)	4,889*	3,04 (2,10)	2,41 (1,91)	3,637
Kişisel tatmin sağlar	3,04 (1,80)	2,94 (2,15)	0,089	3,43 (2,05)	2,68 (2,12)	4,798*	3,40 (2,17)	2,55 (1,91)	6,333*
En fazla faydayı sağlar	4,23 (1,96)	4,23 (2,11)	0,000	4,35 (2,02)	3,88 (2,07)	1,953	4,16 (2,00)	3,04 (2,03)	11,280**
Faydayı maksimize/zararı minimize eder	4,47 (1,71)	4,38 (2,21)	0,073	4,47 (1,90)	3,81 (2,18)	3,970*	4,14 (2,03)	3,07 (2,13)	9,672**
Yazılı olmayan bir anlaşmayı ihlal etmez	4,68 (2,12)	4,66 (2,23)	0,003	4,86 (1,89)	4,68 (2,26)	0,282	4,05 (2,14)	3,97 (2,27)	0,047
Bir vaadi (verilmemiş bir sözü) ihlal etmez	4,54 (1,98)	4,57 (2,07)	0,004	4,85 (1,79)	4,68 (2,13)	0,306	4,27 (2,02)	4,38 (2,29)	0,098
Aynı davranışı sergiler miyim?	4,88 (2,00)	4,8 (2,14)	0,053	5,00 (2,14)	5,31 (2,22)	0,787	4,26 (2,32)	4,06 (2,29)	0,276
Arkadaşlarım aynı davranışı sergiler mi?	4,19 (1,79)	3,90 (1,89)	0,962	4,52 (2,00)	4,77 (2,11)	0,546	3,93 (2,00)	3,78 (2,10)	0,187
Etik mi?	5,18 (1,94)	5,79 (1,83)	3,966*	5,59 (1,80)	6,51 (1,21)	-	4,78 (2,13)	4,89 (2,24)	0,085
Toplam	67,68 (16,20)	68,24 (16,30)	0,038	73,51 (15,58)	74,51 (15,03)	0,145	62,40 (23,08)	59,85 (22,77)	0,415

\*\*\*p<0.001 \*\*p<0.01 \*p<0.05

H<sub>5</sub> hipotezine ait ANOVA testi sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur. Etik felsefelerin yansıtıldığı ifadelerin toplam puanlarına bakıldığında, öğrencilerin cevaplarının toplam puanları muhasebe etiği dersi alıp almamalarına göre birinci ve üçüncü senaryolarda farklılık göstermektedir. Kredi müdürünün arkadaşına kredi çıkarması ve satış müdürünün bonus alabilmek için teslimatı erken gerçekleştirilmesi, muhasebe etiği dersi

alan öğrenciler tarafından anlamlı derecede daha az etik bulunmuştur. Muhasebe etiği dersi alan öğrenciler, Senaryo 3'te bahsedilen Satış müdürünün davranışını ise faydacı etik felsefe açısından daha az etik bulmuşlardır. Muhasebe etiği dersi alan öğrenciler, Şüpheli alacakları düşük gösterme davranışını arkadaşlarının sergileme ihtimalinin ve Kredi müdürünün davranışını kendilerinin sergileme ihtimalinin daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Muhasebe etiği dersi alan öğrencilerin daha duyarlı bir etik anlayışı geliştirmiş olmaları diğer çalışmalarla da desteklenmektedir (Chan ve Leung, 2006; Gray vd., 2006; AbdulRahman, 2003)

**Tablo 7:** Muhasebe etiği dersi almış ve almamış olan öğrencilerin verdikleri cevaplara ilişkin ANOVA testi sonuçları

İlişkin	ANOVA			testi			sonuçları		
	Senaryo 1			Senaryo 2			Senaryo 3		
	Almış	Almamış	F	Almış	Almamış	F	Almış	Almamış	F
Adil	6,10 (1,6)	5,61 (1,71)	2,665	6,14 (1,50)	5,94 (1,62)	0,545	4,76 (2,24)	4,33 (2,39)	1,095
Dürüst	6,08 (1,71)	5,54 (1,81)	3,063	6,24 (1,45)	6,04 (1,41)	0,669	5,10 (2,19)	4,46 (2,28)	2,620
Ahlaki olarak doğru	5,96 (1,70)	5,13 (1,90)	-	6,06 (1,57)	5,78 (1,65)	1,013	5,10 (2,02)	4,65 (2,16)	1,458
Kültürel olarak kabul edilebilir	4,80 (2,08)	4,44 (2,01)	0,978	5,31 (2,04)	5,51 (1,68)	0,364	4,53 (2,18)	4,42 (2,06)	0,090
Ailem tarafından kabul edilebilir	4,33 (2,22)	4,38 (2,06)	0,019	5,39 (1,96)	5,60 (1,66)	0,463	4,65 (2,25)	4,41 (2,02)	0,448
Geleneksel olarak kabul edilebilir	4,35 (2,31)	4,09 (2,04)	0,462	5,16 (1,98)	5,06 (1,85)	0,087	4,39 (2,14)	4,07 (2,08)	0,723
Kişinin menfaatini destekler	3,04 (2,10)	2,77 (2,01)	0,561	3,47 (2,27)	2,96 (2,24)	1,670	3,10 (2,22)	2,48 (1,88)	3,073
Kişisel tatmin sağlar	3,04 (2,06)	2,97 (1,91)	0,044	3,27 (2,18)	3,00 (2,10)	0,506	3,18 (2,26)	2,87 (2,01)	0,705
En fazla faydayı sağlar	4,08 (2,25)	4,33 (1,91)	0,486	4,18 (2,19)	4,13 (2,00)	0,019	4,25 (2,26)	3,34 (1,93)	6,258*
Faydayı maksimize/zararı minimize eder	4,38 (2,27)	4,50 (1,77)	0,132	4,29 (2,07)	4,12 (2,05)	0,214	4,39 (2,27)	3,21 (1,94)	10,461**
Yazılı olmayan bir anlaşmayı ihlal etmez	4,81 (2,32)	4,61 (2,10)	0,261	4,82 (2,16)	4,77 (2,00)	0,014	4,27 (2,34)	3,87 (2,09)	1,041
Bir vaadi (verilmemiş bir sözü) ihlal etmez	4,69 (2,23)	4,50 (1,90)	0,300	4,84 (2,14)	4,77 (1,87)	0,037	4,45 (2,41)	4,22 (2,02)	0,361
Aynı davranışı sergiler miyim?	5,43 (1,87)	4,50 (2,08)	7,006**	5,56 (2,03)	4,95 (2,21)	2,627	4,52 (2,42)	3,90 (2,20)	2,416
Arkadaşlarım aynı davranışı sergiler mi?	4,37 (1,85)	3,84 (1,81)	2,773	5,15 (1,97)	4,41 (2,03)	4,282*	4,21 (2,07)	3,61 (1,97)	2,846
Etik mi?	5,94 (1,63)	5,18 (2,01)	-	6,27 (1,25)	5,87 (1,78)	1,980	5,21 (2,12)	4,58 (2,17)	2,729
Toplam	71,58 (16,21)	65,80 (15,41)	3,983*	76,50 (16,58)	72,62 (14,38)	1,989	66,17 (23,30)	57,96 (21,92)	4,037*

\*\*\*p<0.001 \*\*p<0.01 \*p<0.05

H<sub>0</sub> hipotezine ait ANOVA testi sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur. Etik felsefelerin yansıtıldığı ifadelerin toplam puanlarına bakıldığında, öğrencilerin cevaplarının toplam



puanları birinci veya dördüncü sınıf öğrencisi olmalarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Senaryo 2’de bahsedilen Şüpheli alacakların düşük gösterilmesi konusu adalet, dürüstlük ve kültürel kabul edilebilirlik açısından birinci sınıf öğrencileri tarafından anlamlı derecede daha az etik bulunmuştur. Egoizm etik felsefesinin altında geçen “kişinin menfaatini destekler” ifadesi Senaryo 1 ve Senaryo 3’te bahsedilen davranışlar için dördüncü sınıf öğrencileri tarafından daha az etik bulunmuştur. Senaryo 1’de Kredi müdürünün sergilediği tavrı dördüncü sınıf öğrencileri, birinci sınıf öğrencilerine göre daha az etik olarak değerlendirmiştir.

**Tablo 8:** Birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplara ilişkin ANOVA testi sonuçları

	Senaryo 1			Senaryo 2			Senaryo 3		
	1. sınıf	4. sınıf	F	1. sınıf	4. sınıf	F	1. sınıf	4. sınıf	F
Adil	5,67 (1,80)	5,83 (1,80)	0,297	6,22 (1,41)	5,67 (1,91)	3,961*	4,41 (2,45)	4,45 (2,34)	0,008
Dürüst	5,47 (1,94)	6,00 (1,67)	2,860	6,31 (1,20)	5,80 (1,78)	4,132*	4,57 (2,38)	4,75 (2,21)	0,208
Ahlaki olarak doğru	5,31 (1,87)	5,58 (1,91)	0,664	6,08 (1,54)	5,59 (1,82)	2,843	4,79 (2,24)	4,78 (2,09)	0,002
Kültürel olarak kabul edilebilir	4,32 (2,03)	4,67 (2,14)	0,970	5,65 (1,61)	5,00 (2,07)	4,366*	4,51 (2,11)	4,36 (2,09)	0,171
Ailem tarafından kabul edilebilir	4,13 (1,99)	4,57 (2,30)	1,476	5,63 (1,68)	5,32 (1,96)	0,958	4,35 (2,06)	4,50 (2,28)	0,173
Geleneksel olarak kabul edilebilir	3,95 (2,00)	4,25 (2,27)	0,684	5,16 (1,88)	4,90 (2,01)	0,594	4,01 (2,06)	4,18 (2,14)	0,224
Kişinin menfaatini destekler	2,58 (1,93)	3,33 (2,24)	4,605*	2,78 (2,23)	3,32 (2,20)	1,960	2,34 (1,83)	3,03 (2,12)	4,185*
Kişisel tatmin sağlar	2,88 (1,86)	3,32 (2,15)	1,600	2,83 (2,09)	3,29 (2,08)	1,670	2,78 (2,09)	3,17 (2,06)	1,166
En fazla faydayı sağlar	4,44 (1,85)	3,98 (2,24)	1,714	4,35 (1,94)	3,82 (2,16)	2,374	3,49 (2,01)	3,82 (2,15)	0,849
Faydayı maksimize/zararı minimize eder	4,46 (1,79)	4,41 (2,19)	0,021	4,15 (2,06)	4,10 (2,08)	0,020	3,36 (2,06)	3,98 (2,24)	2,885
Yazılı olmayan bir anlaşmayı ihlal etmez	4,55 (2,12)	4,79 (2,32)	0,416	4,82 (2,05)	4,62 (2,19)	0,324	3,68 (2,17)	4,30 (2,27)	2,686
Bir vaadi (verilmemiş bir sözü) ihlal etmez	4,46 (1,90)	4,72 (2,18)	0,537	4,87 (1,94)	4,62 (2,04)	0,559	4,16 (2,18)	4,47 (2,16)	0,693
Aynı davranışı sergiler miyim?	4,67 (2,04)	5,03 (2,19)	1,029	5,02 (2,26)	5,27 (2,14)	0,425	4,09 (2,23)	4,15 (2,46)	0,024
Arkadaşlarım aynı davranışı sergiler mi?	3,78 (1,85)	4,45 (1,78)	4,697*	4,54 (2,10)	4,71 (2,03)	0,226	3,70 (2,05)	3,88 (2,02)	0,289
Etik mi?	5,18 (2,02)	5,87 (1,71)	4,489*	6,14 (1,63)	5,88 (1,66)	0,821	4,65 (2,21)	4,95 (2,23)	0,643
Toplam	65,85 (16,06)	70,70 (16,32)	2,659	74,42 (13,82)	72,59 (16,92)	0,450	58,33 (22,99)	63,35 (22,67)	1,506

\*\*\*p<0.001 \*\*p<0.01 \*p<0.05

Demografik değişkenler ve etik felsefelerin etik yargı ile ilişkisi hiyerarşik çoklu regresyon ile analiz edilmiştir (Tablo 9). Kredi M¼d¼r¼n¼n arkadaşına kredi çıkardığı Senaryo 1'deki davranışın öğrenciler tarafından etik bulunup bulunmaması, okudukları b¼l¼mle ve bu davranışı adalet felsefesine g¼re nasıl algıladıkları ile ilişkili bulunmuştur. İlk adımda demografik değişkenler bağımsız değişkenler olduğunda anlamlı bir etkileşim olmasa da ikinci adımda etik felsefeler eklendiğinde oluşan modelde  $\Delta R^2$  değeri y¼kselmiř ve bahsedilen bağımsız değişkenlerin ğrencilerin Senaryo 1 için etik yargılarına etki yaptığı tespit edilmiştir ( $p < 0,05$  ve  $p < 0,001$ ). Senaryo 2'de yer alan şüpheli alacakların olduğundan d¼ř¼k g¼sterilmesi davranışı, birinci adımda gerçekleştirilen regresyon analizi sonucuna g¼re, öğrencinin okuduğu b¼l¼m ve devam ettiği sınıftan etkilenmiştir. İkinci adımda etik felsefeler analize eklendiğinde b¼l¼m ve sınıf değişkenlerinin anlamlı etkisi azalsa da devam etmektedir ( $p < 0,05$ ). Ancak Senaryo 2'deki davranış da yine Senaryo 1'deki davranış gibi adalet algılamasından etkilenmiştir. Senaryo 3'te bahsedilen satış m¼d¼r¼n¼n bonus alabilmek için teslimatı erken gerçekleştirmesi hareketine ilişkin öğrencilerin etik yargıları demografik değişkenler ile bir etkileşim g¼stermese de yine adalet felsefesi algısının etik yargıda ¼nemli bir katkısı olduğu ortaya çıkmıştır. Adalet felsefesinin etik yargıya etkisi Jung(2009) alışmasında da ortaya konmuştur.

**Tablo 9:** Demografik değişkenler ve etik felsefelerin etik yargı ile ilişkisi

	Senaryo 1		Senaryo 2		Senaryo 3	
	$\Delta R^2$ F değişimi	$\beta$	$\Delta R^2$ F değişimi	$\beta$	$\Delta R^2$ F değişimi	$\beta$
<b>Adım 1</b>	0.11	1.89	<b>0.141</b>	2,461*	0.062	0.977
<i>Demografik değişkenler</i>						
Bölüm		0.704		<b>1.107</b> ***		0.269
Sınıf		0.226		<b>-1.979</b> **		-1
Cinsiyet		-0.53		-0.412		-0.8
Yaş		0.272		0.187		-0.15
Üniversitede kaçınıcı yılınız		0.054		0.44		0.491
Yerleşim birimi		-0.2		0.087		-0.07
Bitirdiğiniz lise		0.153		0.205		-0.33
Muhasebe etiği dersi		-0.24		-0.448		-0.3
<b>Adım 2</b>						
<i>Demografik değişkenler</i>	<b>0.156</b>	2,379*	<b>0.131</b>	2,042*	0.062	0.883
Bölüm		<b>0.598</b> *		<b>0.537</b> *		0.104
Sınıf		0.223		<b>-1.193</b> *		-0.75
Cinsiyet		-0.07		-0.306		-0.36
Yaş		0.285		0.217		-0.1
Üniversitede kaçınıcı yılınız		-0.1		0.335		0.43
Yerleşim birimi		-0.04		0.005		-0.02
Bitirdiğiniz lise		-0.03		0.236		-0.21
Muhasebe etiği dersi		-0		-0.022		0.286
<i>Etik felsefeler</i>	<b>0.367</b>	15,043***	<b>0.248</b>	8,223***	<b>0.491</b>	22,367***
Adalet		<b>0.767</b> ***		<b>0.528</b> ***		<b>0.441</b> ***
Görelilik		0.067		0.032		0.138
Egoizm		0.147		-0.041		-0.16
Faydacılık		-0.08		0.047		0.209
Deontoloji		0.02		0.085		-0.17

\*\*\*p&lt;0.001 \*\*p&lt;0.01 \*p&lt;0.05

## 6. Sonuç ve Öneriler

Uyguladığımız ankette tüm sorular tutarlılık sergilemiştir ve etik felsefeler tüm senaryolarda temsil edilmektedir. Kredi müdürünün arkadaşına haksız yere kredi çıkarması, faydacı etik felsefe açısından en etik olmayan davranış olarak görülmüştür.

Şüpheli alacak karşılığının düşük gösterilmesi, görelilik felsefesi ve deontoloji açısından diğer senaryolara göre daha az etik bulunmuştur. Etik yargılama konusunda, katılımcılar davranışı en etik dışı davranış olarak değerlendirmişlerdir. Satış müdürünün siparişi erken göndermesi tüm etik felsefeler açısından 3 senaryo içinde en kabul edilebilir davranış olarak görülmüştür.

İşletme öğrencileri, bu davranışların topluma eşit fayda sağlamayacağını ve kişinin uzun vadeli çıkarlarını yükseltmeyeceğini düşünmüşler ancak daha esnek bir etik yargı sergilemişlerdir. Kız öğrenciler, ahlaki doğruluk ve etik yargı açısından davranışları genel olarak daha az etik bulurken, erkek öğrenciler bu davranışların faydacı olmadığı ve kişinin menfaatlerini yükseltmeyeceğini düşünmektedirler. Ancak kız öğrencilerin etik yargı puanı erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Muhasebe etiği dersi almış öğrenciler, verdikleri cevaplarla söz konusu davranışları muhasebe etiği dersi almamış öğrencilere göre daha az etik bulmuşlardır.

Öğrenciler, etik olmayan bu davranışları kendilerinin gerçekleştirme ihtimalini, arkadaşlarının gerçekleştirme ihtimalinden daha düşük görmektedirler.

Tüm etik felsefeler içinde öğrencilerin adalet felsefesi anlayışları, özellikler açısından ise okudukları bölüm,etik yargılarını etkilemektedir.

Literatürde yaygın olarak kabul edilmiş olan kızların etik yargılarının daha kuvvetli olduğu, işletme öğrencilerinin diğer bölüm öğrencilerine göre daha esnek etik değerlere sahip oldukları ve muhasebe etiği dersi almış olan öğrencilerin almayan öğrencilere göre etik yargılarının daha güçlü olduğu hipotezleri çalışmamızda da test edilmiş ve kabul edilmiştir. Literatürde mevcut olan ve çalışmamızda da ortaya koyduğumuz bulgu ışığında, öğrencilerin Muhasebe Etiği dersi almaları, etik hassasiyetlerini arttırabileceği için faydalı olacak bir uygulamadır. Benzer çalışmaların profesyonel çalışanlarla gerçekleştirilmesini, ayrıca farklı üniversitelerde yapılmış benzer çalışmaların karşılaştırılmasını öneririz.

### **Kaynakça**

- Abdul Rahman, A.R. (2003). Ethics in accounting education: Contribution of the Islamic principle of. *Journal of Economics and Management*, 11(1), 1-18.
- Ameen, E.C., Guffrey, D.M., McMillan, J.J. (1996). Gender differences in determining the ethical sensitivity of future accounting professionals. *Journal of Business Ethics*, 15(5), 591-597.
- Ampofo, A. A. (2004). An empirical investigation into the relationship of organizational ethical culture to ethical decision - Making by accounting/ finance professionals in

the insurance industry in the USA (Yayınlanmamış Doktora Tezi).Nova Southeastern University Wayne Huizenga Graduate School of Business and Entrepreneurship, Florida, ABD.

- Aslan, A., Kozak, M. (2006).Turizmde gelişme ve etik sorunları: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Ege Academic Review*, 6(1), 49-61.
- Aupperle, K.E. (2008). Moral decision making: Searching for the highest expected moral value”*International Journal of Organization Theory and Behavior*, 11(1),1-11.
- Borkowski, S.C., Ugras, Y.C. (1992).The ethical attitudes of students as a function of age, sex and experience. *Journal of Business Ethics*, 11(12), 961-979.
- Beltramini, R.F., Peterson, R.A., Kozmetsky, G. (1984). Concerns of college students regarding business ethics. *Journal of Business Ethics*, 3(3),195-200.
- Brady, F.N.,Dunn, C. P. (1995).Business meta-ethics: An analysis of two theories. *Business Ethics Quarterly*, 5(3), 385-398.
- Brinkmann, J.(2002).Business and marketing ethics as professional ethics. Concepts, approaches and typologies. *Journal of Business Ethics*,41(1-2),159-177.
- Buckley, M.R., Wiese, D.S.,Harvey, M.G. (1998).An investigation into the dimensions of unethical behavior. *Journal of Education for Business*,73(5),284– 290.
- Chan, S.Y.S.,Leung, P. (2006). The effects of accounting students’ ethical reasoning and personal factors on their ethical sensitivity. *Managerial Auditing Journal*,21(4), 436 – 457.
- Clegg, S., Kornberger, M.,Rhodes, C. (2007).Business ethics as practice. *British Journal of Management*,18(2),107 – 122.
- Cohen, J.R., Pant, L.,Sharp, D. (1993).A validation and extension of a multidimensional ethics scale. *Journal of Business Ethics*,12(1),13 – 26
- Cohen, J.R., Pant, L., Sharp, D. (1998a).Are women held to a higher moral standard than men? Gender bias among university students. *Teaching Business Ethics*,2(2) , 197 – 209.
- Cohen, J.R., Pant, L., Sharp, D. (1998b).The effect of gender and academic discipline diversity on the ethical evaluations, ethical intentions and ethical orientation of potential public accounting recruits. *Accounting Horizons*,12(3), 250-270.
- Cohen, J.R., Pant, L., Sharp, D. (2001). An examination of differences in ethical decision – making between Canadian business students and accounting professionals. *Journal of Business Ethics*,30(4), 319 – 336.
- Cruz, C.A., Shafer, W.A.,Strawser, J.R. (2000).A multidimensional analysis of tax practitioners’ ethical judgements. *Journal of Business Ethics*,24(3),223 – 244.
- Çakar, U.,Arbak, Y., (2008). İşletme Eğitiminin Ahlakı Değerlendirmeler Üzerindeki Etkisi, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 16, 1 – 19.

- Çokluk, Ö.,Şekercioğlu, G.,Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*.Ankara: Pegem Akademi.
- Dahlin, L.A. (2000).*An empirical study of ethical v. unethical decision -making by certified management accountants* (Yayınlanmamış Doktora Tezi).Nova Southeastern University Wayne Huizenga Graduate School of Business and Entrepreneurship, Florida, ABD.
- Davis, J.R.,Welton, R. E. (1991).Professional ethics: Business students' perceptions. *Journal of Business Ethics*,10(16),451 – 463
- Flory, S.M., Philips JR. T.J., Reidenbach, R.E., Robin, D.P. (1992).A multidimensional analysis of selected ethical issues in accounting. *The Accounting Review*, 67(2), 284 – 302.
- Fogarty, T. (1995).Accounting ethics: A brief examination of neglected sociological dimensions. *Journal of Business Ethics*,14(2), 103 – 115.
- Ford, R.C.,Richardson, W.D. (1994).Ethical decision making: A review of the empirical literature. *Journal of Business Ethics*,13(3),205 –221.
- Gray, R., Bebbington, J., McPhail, K. (2006).Teaching ethics in accounting and ethics of accounting teaching: Educating for immorality and a possible case for social and environmental accounting education. *Accounting Education: An International Journal*, 3(1), 51 – 75.
- Gupta, S. (2010). A multidimensional ethics scale for Indian managers' moral decision making. *Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*,15(1), 5 – 14.
- Hair, J.F. Jr.,Anderson, R.E.,Tatham, R.L., Black, W.C. (1998). *Multivariate Data Analysis*, fifth edition, New Jersey, Prentice-Hall,Inc.
- Hawkins, D.,Cocanougher, A. B. (1972). Student evaluations of the ethics of marketing practices: The role of marketing education. *Journal of Marketing*,36(2), 61 – 64.
- Ho, Y.H., (2007).*Undergraduate accounting students' perceptions of accounting ethics: A cross-cultural comparative study*(Yayınlanmamış Doktora Tezi). Faculty of the Graduate School of the University of Minnesota, Minnesota, ABD.
- Jung, I. (2009). Ethical judgements and behaviors: Applying a multidimensional ethics scale to measuring ICT ethics of college students. *Computers and Education*, 53(3), 940 – 949.
- Keller, A.C., Smith, K.T.,Smith, L.M. (2007).Do gender, educational level, religiosity and work experience affect the ethical decision – making of U.S. accountants. *Critical Perspectives on Accounting*,18(3), 299 – 314.
- Kaynama, S.A., King, A.,Smith, L.W. (1996).The impact of a shift in organizational role on ethical perceptions: A comparative study. *Journal of Business Ethics*,15(5).581 – 590.
- Kutlu, H. A. (2008).*Muhasebe Meslek Ahlakı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Lane, M. S., Schaupp, D. (1989). Ethics in education: A comparative study, *Journal of Business Ethics*, 8(12), 943 – 949.
- McCabe, D.L., Dukerich, J.M., Dutton, J.E. (1991). Context, values and moral dilemmas: Comparing the choices of business and law school students. *Journal of Business Ethics*, 10(12), 951 – 960.
- Merritt, S. (1991). Marketing ethics and education: Some empirical findings. *Journal of Business Ethics*, 10(8), 625 – 632.
- Palau, S. L. (2006). *Culture effects in the ethical decision making process of Latin American accountants* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Business Graduate School of the University of Texas – Pan American, Teksas, ABD.
- Reidenbach, R.E., Robin, D.P. (1988). Some initial steps toward improving the measurement of ethical evaluations of marketing activities. *Journal of Business Ethics*, 7(11), 871 – 879.
- Reidenbach, R.E., Robin, D.P. (1990). Toward the development of a multidimensional scale for improving evaluations of business ethics. *Journal of Business Ethics*, 9(8), 639 – 653.
- Shawver, T.J., Sennetti, J.T. (2009). Measuring ethical sensitivity and evaluation. *Journal of Business Ethics*, 88(4), 663 – 678.
- Selimoğlu, S. K. (1997). Muhasebede meslek ahlakı yaklaşımı. III. *Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Muhasebe Denetimi Mesleğinde Yetkiler, Sorumluluklar ve Meslek Ahlakı*, 30 Nisan – 4 Mayıs 1997 içinde Alanya, Antalya. 16.03.2010 tarihinde (<http://www.istanbulsmmmodasi.org.tr>)'den erişildi.
- Shaub, M.K., Finn, D.W. (1993). The effects of auditors' ethical orientation on commitment and ethical sensitivity. *Behavioral Research in Accounting*, 5(3), 145– 169.
- Ural, A., Kılıç, İ. (2005), *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*, 1. Baskı, Ankara, Detay Yayıncılık
- Uyar, M. ve Özer, G. (2011). The ethical orientation and professional commitment: An empirical examination on Turkish accountants. *African Journal of Business Management*, 5(23), 10023 – 10037.
- Uyar, S. ve Kahveci, A, Yetkin, M. (2015). Öğrencilerin muhasebe meslek etiği algısı: ALTSO Meslek Yüksekokulu örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 237-247
- Vitell, S.J., Festervand, T.A. (1987). Business ethics: Conflicts, practices and beliefs of industrial executives. *Journal of Business Ethics*, 6(2), 111 – 122.
- Yıldız, G. (2010). Muhasebe mesleğinde meslek etiği ve Kayseri il merkezinde bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36, 155-178.

## EK 1

### **Senaryo 1.** Kredi Müdürünün arkadaşı

Kredi ihtiyacı olan bir şirket bankaya kredi başvurusu yapmıştır. Ancak şirketin finansal tablo göstergeleri kredi verme kriterlerini tam olarak karşılayamamaktadır. Öte yandan, kredi müdürü, bu şirketin sahibi ile uzun yıllardır arkadaştır.

**Hareket:** Kredi müdürü kredinin verilmesi adına öneride bulunuyor.

### **Senaryo 2.** Şüpheli Alacaklar Karşılığı

Bir şirketin Genel Müdürü, finans direktöründen şüpheli alacakları daha düşük göstermesini ister. Çünkü böylece geliri yüksek gösterecektir. Bunu isterken, endüstrinin zor zamanlarında sık yapılan bir uygulama olduğunu belirtir. Şirket ise tarihinde, en kötü zamanlarında bile, şüpheli alacaklar konusunda çok ihtiyatlı davranmış. Genel Müdürün talebi, endüstri içinde ihtiyatlılıktan çok uzak bir uygulamayı gerektirir.

**Hareket:** Finans Direktörü, genel müdürün uygulamasını yerine getirir.

### **Senaryo 3.** Satış Müdürü

B Şirketindeki bir satış müdürü, öngörülen çeyrekteki satış hedeflerine ulaşamayacağını ve bu sebeple bonus alamayacağını fark etmiştir. Ancak bir müşteri siparişi vardır. Eğer müşterinin ihtiyacından önce teslim edilirse hedef tutturulacak ve müdür bonus alabilecektir. Ancak yıllık satış rakamlarına etkisi olmayacaktır.

**Hareket:** Müdür, siparişi bu çeyrekte göndermiştir ve bonusu garantilemiştir.



**EK 2**

Adil	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Adil değil
Dürüst	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Dürüst değil
Ahlaki olarak doğru	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Ahlaki olarak yanlış
Kültürel olarak kabul edilebilir	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Kültürel olarak kabul edilemez
Ailem tarafından kabul edilebilir	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Ailem tarafından kabul edilemez
Geleneksel olarak kabul edilebilir	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Geleneksel olarak kabul edilemez
Kişinin menfaatini destekler	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Menfaatini desteklemez
Kişisel tatmin sağlar	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Kişisel tatmin sağlamaz
En fazla faydayı sağlar	_ _ _ _ _ _ _ _ _	En az faydayı sağlar
Faydayı maksimize/zararı minimize eder	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Faydayı minimize/zararı maksimize eder
Yazılı olmayan bir anlaşmayı ihlal etmez	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Yazılı olmayan bir anlaşmayı ihlal eder
Bir vaadi (verilmemiş bir sözü) ihlal etmez	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Bir vaadi (verilmemiş bir sözü) ihlal eder

Aynı davranışı sergileme ihtimalim	Yüksek	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Düşük
Arkadaşlarımın aynı davranışı sergileme ihtimali	Yüksek	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Düşük
Yukarıda bahsedilen davranış	Ahlakidir	_ _ _ _ _ _ _ _ _	Ahlaki değildir